

„Metafyzika“ – nově chápaná / „Metafyzika“ – nově chápaná

Slovo „(hé) *metafysiké*“ mělo původně význam čistě technicky knihovnický, ale časem na sebe přibíralo („nalepovalo“) nové spolu-významy (konotace), které onen původní význam zcela překryly a ponechaly zapomenutí. Mohlo se tak stát jen v důsledku toho, že se zapomněly nebo pomínuly etymologické kořeny základního slova „*fysis*“, ale také oné předpony (původně předložky) „*meta*“ (vedle, v řadě po). „*Fysis*“ totiž kdysi dávno (ještě předfilosoficky) znamenalo vskutku cosi jako „tělo“ (a „tělesnost“), ale právě živé tělo, nikoli mrtvou hmotu. Souviselo totiž velmi úzce se slovesem *fyein* (a mediem *fyesthai*), tedy „roditi“ a „roditi se“, případně i „růsti“, což všechno zřetelně poukazyvalo na živé bytosti a život vůbec. Po vzniku filosofie bylo všechno „živé“ stále víc chápáno jako cosi druhotného, odvozeného, jako cosi méně skutečného (pro některé dokonce neskutečného), a to právě proto, že je stále v „růstu“ či „dospívání“ anebo v „chátrání“. Dokonalá skutečnost je ta, která se nehýbe, nemění, trvale „stojí“ v neproměnnosti (příkladem byly zejména zprvu geometrické obrazce a čísla). Termínu „metafyzika“ se proto začalo užívat v novém významu: skutečné není jen to, co vzniká zrodem a zaniká uhynutím, ale také – a především! – to, co se nezrodilo a co nikdy nehynou. Tedy vedle světa rodícího se a hynoucího je tu ještě svět nevzniklý a nehynoucí. A ten je nejen důležitější, ale zejména základnější či také „vyšší“. Je to dobře vidět na tom, jak to bylo přeloženo do latiny s posunutým významem: slovo *fysis* bylo přeloženo jako *natura*, ale z předpony *meta-* se v latině stala předpona *super-*, tedy „nad“. Metafyzická skutečnost bylo vyložena proti skutečnosti fyzické, tj. přírodní, vyložena jako skutečnost nad-přírodní, nad-přirozená. A pochopitelně základní kvalitou nadpřirozené skutečnosti je její neměnnost, neměnná trvalost. A protože život je změna, mohli bychom dodat, byla tím vlastně ona údajná nadpřirozená skutečnost zbavena života. (Platónovy věčné ideje nejsou schopny pohybu, tak je v Timaiovi pohyb vysvětlen jednak poukazem na tzv. beztvary to, jednak „mýtem“ demiurga, který ty ideje „otiskuje“ do toho beztvareho toku jako dočasně přetrvávající „obrázky“, eidola.) Rozpor s každodenní zkušeností tím však nebyl moc úspěšně řešen; Aristotelés se pokusil to vyřešit zavedením nových pojmů a příslušných termínů a byl dokonce přesvědčen, že je možné teoretické poznání pohybujících se skutečností a pohybu samého, ačkoli cituje jiné filosofy, kteří byli přesvědčeni, že o tom, co se pohybuje, není možná žádná věda (*epistémé*). „Životem“ samým a živými bytostmi se však nezabývá žádná disciplína „první filosofie“ nýbrž pouze některé disciplíny „praktické“, jejichž cílem není pravé poznání, ale vykonání nějakého díla, tedy pouhá technická zdatnost a dovednost. Řešením vztahu mezi obojím bylo přesvědčení, že jakákoli změna je možná pouze na nějakém podkladu, který se nemění (tzv. substrátu, sub-stanci). A tak se význam slova metafyzika změnil, zúžil: metafyzika se stala substanční metafyzikou: sub-stance je to, co stojí pod změnami (quid *substat*).

(Písek, 120817-1.)